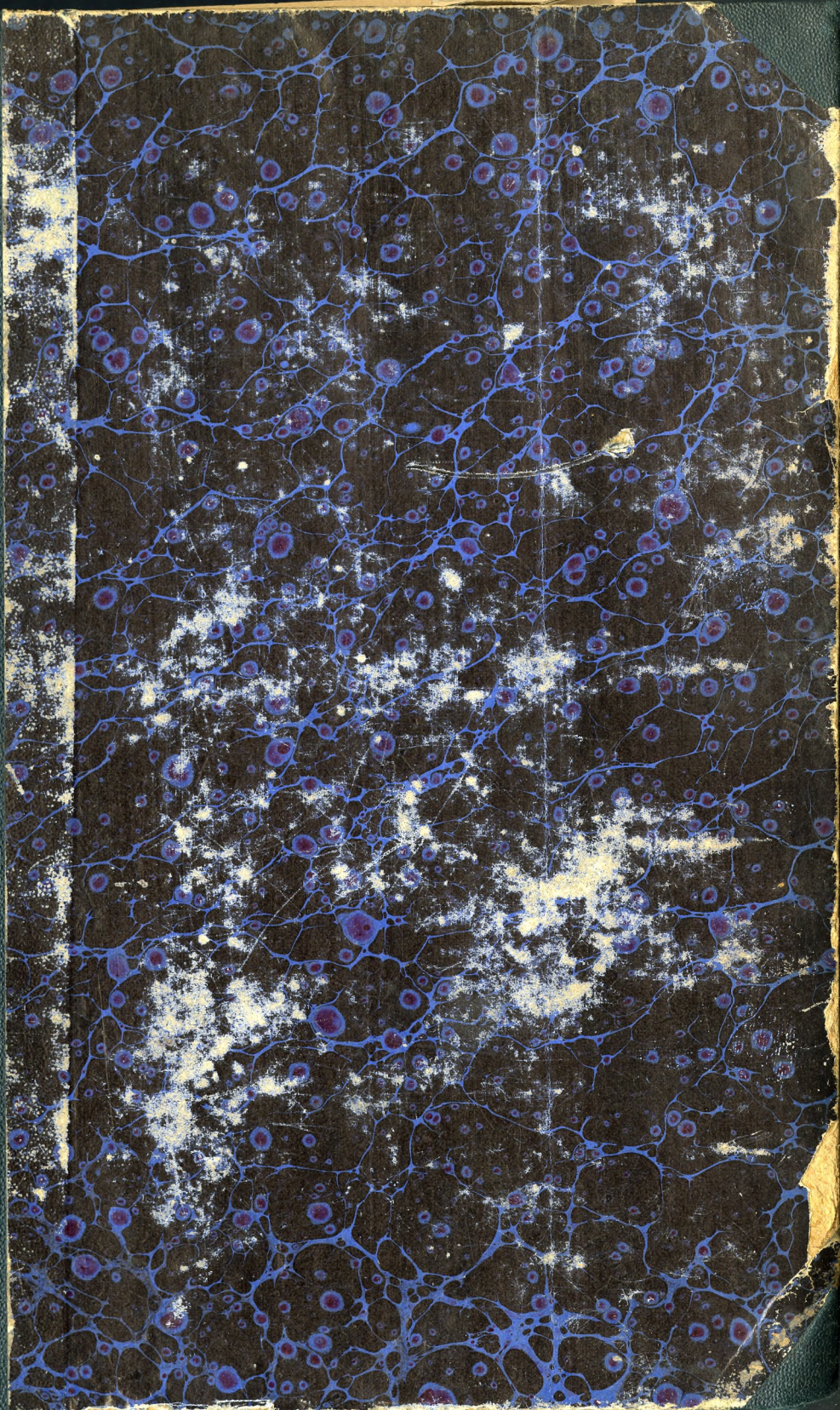

Politikai
röpiratok.

68.

68
516

EMLÉKBESZÉD,

MELYET AZ UDVARHELYI REFORMÁLT EGYHÁZMEGYE ÉS A
SZÉKELY-UDVARHELYI EVANG. REFORM. PÜSPÖKI EGYHÁZ-
KÖZSÉG ÁLTAL

NÉHAI GRÓF MIKÓ IMRE

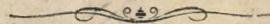
EGYHÁZKERÜLETI FŐGONDNOK EMLÉKEZETÉRE KÖZÖSEN RENDEZETT
GYÁSZÜNNEPÉLY ALKALMÁVAL

1876. nov. 12-edikén

SZÉKELY-UDVARHELYEN TARTOTT

KELEMEN JÁNOS,

NAGY-GÁLAMEFALVI EVANG. REFORM. LELKÉSZ ÉS EGYHÁZMEGYEI
KÖZÜGY-IGAZGATÓ.

6.

SZÉKELY-UDVARHELY.
NYOMATOTT BECSEK D. BETŪIVEL.
1876.

616752 00769194

Sajtóhiba.

A 6-ik lap 13-ik sorában e szón kezdve *öröm*, beiktandó: *örömkönyek gyűlnek szemébe. Egy darabka földet, melyhez mint multja édes és fájó*

D^rBALLAGI MÓR.

Jeremiás siralmai 5: 16.

Egy nagy fájdalom — mint villanyütés — nyilallott vala át e hazán, midőn két hónappal ezelőtt a távirda sodronyai s a gyászkeretü lapok e hon minden vidékeire megvívék a megdöbbenő gyászhort, hogy e hazának egyik legderékabb fia, nemzetünk büszkesége s erdélyi evangelico református egyházkerületünknek egyik kiváló főgondnoka: hidvégi gr. Mikó Imre nincs többé!

E gyászhort, mely a nemes életszövétnek kialakását hirdeté, habár egymagában is elegendő lesz vala arra, hogy fájó rezgésbe hozza szívünknek hurjait, s megnyissa vérző szívünk csatornáit: még lesujtóbbá, még érzékenyebbé lön az által hogy az — idvezült nemes gróf hamvait magában rejtő koporsót díszítő — lefordított családi czimer egyszerűsmind azt hirdeté, hogy benne a gróf Mikó név kihalt; hogy benne a gróf Mikó család legutolsó férfi sarjadékát vesztítők el.

E nagy — e kétszeres veszteség okozta — fájdalom nyomása alatt nyögünk, szenvedünk, sohajtunk azóta, keresve — bár hasztalan — a vigasztalást; e nagy, e kétszeres veszteség okozta — fájdalom nyilat hordjuk keblünkben, a melynek sebe — bár annak begyógyításán azóta a legkitünőbb orvosok egyike: az idő fáradozik — még eddig nem hogy behegedni, de még csak cnyhülni sem akar. Oh mert a honfi szíven ütött sebet, még a különben oly hatalmas idő sem képcs egyszerre és oly könnyen begyógyítani!

Hogyan? Hát az a gondolat, hogy őt a jelest, a dicsót, a felemelkedett szellemü és melegkeblü hazáfit, a

minden áldozatra kész honpolgárt, a buzgó és lelkes protestáns egyháztagot s nemes szívű emberbarátot — kire Európa bármelyik nemzete büszke lehetne — miénknek mondhatók: nem szolgálhatna a mi vigasztalásunkra s vérző szívünk sebének enyhítésére? — Oh ez mindenesetre édes vigasztalás!

De ha nézzük másfelől azt a nagy pusztulást, mit a halál villámcsapása benne nemzetünknek — különben sem nagyon terebélyes — családfáján ejtett — lesodorván arról egy szépen zöldelő s nemes tettekben gyümölcsöző ágat, mely kihajtani nem fog többé nem soha; ha elgondoljuk, hogy nemzetünk — e kevés számból s a nagyvilágon rokontalanul álló — nemzetünk, mely — a mesterségesen felkorbácsolt nemzetiségi áramlat hullámcsapásai közt — mint elhagyott sziget áll: miként veszi el rendre egymásután legderekből, legkitünőbb fiait, kiknek irányadó bölcseségére s erős karjaira — hogy fennmaradhasson — most inkább mint valaha szüksége lenne; ha elgondoljuk, hogy az a régi — az alkotmányos küzdelmekben megedzett, a válságos időkben kipróbált — tiszteletre méltó régi gárda, mely inkább meghalt, de a nemzet jogait föl nem adta: maholnap kivész, kipusztul a nemzet fiainak sorából; s ha mindezek után eszünkbe jut nemzetünk nagyjainak — a hármas halom e büszke tölgyeinek — pusztulását látva, a költőnek oly mélabúsan megzendülő dala: „*Teremt-e Isten több magyart, míg a világ, míg napja tart, ha mink is elfogyánk*“: vajjon lehet-e csodálkozni, ha nagy embereink elvesztésén vigasztalatlanul sir fel a honfi fájdalom! Ha azoknak sirhantja fölött még az a gondolat — hogy őket miénknek mondhatók — sem bir akkora vigasztalást nyújtani, mely elvesztésök miatti fájdalomukat megenyhíteni képes lehetne! És lehet-e csodálkozni — mindezeket elgondolva egybefoglalva — ha a magyarnak: *még gyásza is gyászosabb a másénál!* . .

És mégis — mégis nem vagyunk minden vigasztalás nélkül! A honfi fájdalom talál — elhunyt nagyjainknak még sirhantja fölött is — talál vigasztalást; talál gyógyírt, mely ha szintén a vesztés fájdalmának sebet begyógyítani nem is, de legalább enyhíteni fogja. És ez a vigasztalás? . . . Ez a vigasztalás az, hogy azon nemzetnek, mely ily derék, ily kitünő, ily melegkeblű hazafiakat, s áldozatra kész honpolgárokat számíthatott sorai közé — azon nemzetnek: *elveszni nem lehet, elveszni nem szabad*. Hogy azon nemzetnek, mely nagy embereit életükben megbecsülni, halálukban megsiratni tudja, s azoknak nemes erényei s követésre méltó adott példáin hasonló nagy — a haza virágzását, a nemzet jövőjét biztosító — dicső tettekre lelkesülni tud — azon nemzetnek: *élni joga van*.

És ime! éppen ezt a vigasztalást birjuk mi — a folyó év szeptember 16-án elhunyt s azóta a kolozsvári családi sirböltben szendergő nagy hazánkfiának — gr. Mikó Imrének halálában is. E hit vigasztalása képes egyedül némi enyhületet adni szívünk fájdalmának, midőn az ő emlékére rendelt e gyászünnepegyen — fényes tulajdonairól s nemes erényeiről megemlékezve — ajkunk remegve mondja ki a kesergő prófétának im e szavait: *Elesett a mi fejünknek koronája!* E hit vigasztalásával keressük föl — ha bárcsak gondolatban is — az ő kolozsvári sirböltjét; vigyük el — a haza és egyház körül tanusított kiváló érdemeinek elismerésül — hálánk és tiszteletünk koszoruját, s aztán egy pár könyvet ejtve a nemzet és egyház megkoszoruzott halottjára, mondjuk: *fény nevére, áldás emlékére! . . .*

Elesett a mi fejünknek koronája.

A koronát széppé ékessé nemde: a bele illesztett drága kövek, gyémántok teszik? Értékét, becsét ezek határozzák meg? . . . A férfinak ékessége azon fényes tulajdonok és nemes erények, a melyekkel bir. Ezek adják meg az

ő erkölcsi becsét s teszik életében tiszteletre, s halálában megkönyezésre méltóvá.

Azon koronának is, a melynek most elestét gyászoljuk, voltak ily belső ékességei s ezek egyike:

I. *A valódi hazaszeretet.* A végzet mindenkinek adott egy darabka földet, melyet különösen, melyet kizárólagosan magáénak mondhat, sajátjának nevezhet; a mely szebb, kedvesebb minden másnál; hol a nap ragyogóbban emelkedik a láthatáron, a madarak vidámabban énekelnek, a virágok szebben nyílnak, pompásabban illatoznak; hol az öröm szentebb, a fájdalom kevésbé kínzó szokott lenni. Egy darabka földet, a melytől ha sorsa tova inti, szive össze szorul, fáj, viszont látva: földobog s öröm emlékei: úgy jelene és a jövő reményei kötik, kapcsolják. És ez a darabka föld?!... Ez a darabka föld: az édes szülőtte föld, az imádott haza.

Ah mint dobog a szív! Miként pezseg, nyargal, vágat a vér az erekben, ha az édes e bűbájós szó „haza“ hangja üti meg füleinket; ha ez édes e bűbájós szó „haza“ röppen el ajkainkról! S miért dobog?... Mi hevíti?... Mi gyújtja lángra s hozza sebesebb keringésbe a vért e név hallatára, említésére?... Mi egyéb, mint egy édes egy ki-mondhatlanul édes, egy szent, egy boldogító érzélem, melynek neve: *honszerélem*.

S ki ne szeretné hazáját, az imádott földet: hol szemei először látták meg a napot s ringó bölcsője felett édes anyai szeretet virasztott?! Azt a földet, melyhez szövődnek gyermek s ifjúkora legszebb álmái, reményei, emlékei?!... Azt a földet, melynek emlőin él, s keblén kívül nincs hely a nagy világon, hol: otthon és boldognak érezhetné magát?!... Azt a földet, hol szülőinek, testvéreinek, barátainak sírjai domborulnak s a hol és a kik közt fogja átaludni egykor ő is a halál nagy álmát?!... Hiszen még a madár is szereti az ő fészket; a vad is szereti az ő barlangját, hogyan ne szeretné hát az ember az ő hazáját?!...

S hogyan ne szeretné — sokkal inkább mint más — hazáját a magyar: amelyhez egy ezred-év édes és fájó emlékei kötik? A melynek nagyságáról, dicsőségéről ezred-éves hír beszél; kiállott szenvedéséért egy ezred-év adós? Amelynek földje drága áron: ősök vérére kereszteltetett és pecsételtetett el sajátjává? Amelynek sikjait az apák vére tette termékeny s halmai azok csontjaiból emelkedtek? Hogyan ne szeretné hazáját a magyar, melyről nagy költője megéneklé: „*A nagy világon e kívül nincsen számodra hely, áldjon vagy verjen sors keze, itt élned, halnod kell.*“ Oh nem magyar, korcs fajzat az, ki nem szereti hazáját s átokká válik e szó „*haza*“, midőn kimondja, annak ajkain!

De hát mi tesz szeretni a hazát? Kimondani e pár szót: *szeretlek hazám*, igen könnyű. Csak, hogy ez még nem minden, s nagyon is olcsó bizonyítéka a hazaszeretetnek. S oh hányan, hányan nem veszik föl a haza szent nevét hiában! De szeretni a hazát, minden más hazák fölött: forrón, melegen, lángolón; ragaszkodni — a honfi sziv egész átadásával, a honfi lélek legmagasztosabb lángolásával — ragaszkodni azon földterülethez, melyet az isteni gondviselés lakhelyül s majdan sirul jelölt ki számára; részt venni, megosztani annak nemcsak jóllétében, dicsőségében, de megosztani szenvedésében és fájalmában is, s azt bármi kedvező kilátásért soha el nem hagyni, idegen hazával soha föl nem cserélni: *ez a hazaszeretet*. Tenni, megtenni érte, jólétéért, virágzásáért mindent; áldozni — ha a szükség kívánja — feláldozni mindent: vagyont, vért s életet, hogy mint átvette: megcsontkítatlanul adhassa át a nyomába lépő nemzedéknek: *ez a hazaszeretet*. Ragaszkodni ennek egy ezred viharait kiállott ősi alkotmányához, s azt, mely mint Kárpát bércei annyi századon keresztül védelmezte a magyart a sors haragja s annyi kül- és belviszály ellen, megvédelmezni bár honnan jöhető támadások ellen: *ez a hazaszeretet*. Tisztelni

a haza törvényeit, melyben Isten szól s a nemzet szelleme nyilatkozik, s melyek őrangyalokként virasztanak a nemzet belbékéje fölött; nemcsak, de mások által is tiszteletben tartatni: *ez a hazaszeretet*. Szeretni e hazának népét, a nemzetcsaládot, melynek csontjából való csont és véréből való vér; szeretni e nemzetcsaláddal egybeforrott más nemzetcsaládokat is, melyeket a történelem együttesen: *magyar nemzet néven emleget*, szeretni nyelv- és valláskülömbőség nélkül; megtenni, elkövetni mindent, hogy e sokat szenvedett nemzet — értelmi, erkölcsi és anyagi gyarapodása folytán — sok százados sebeiből kigyógyulva: a nemzeti jólét magaslatára eljuthasson, s a polgáriasult nemzetek sorompói közt illő helyét elfoglalhassa: *ez a hazaszeretet*. Szeretni e nemzet nyelvét, az édesen zengő anyanyelvet, melyen először mondá ki „*anyám*“; amelyen egyedül képes kifejezni gondolatatait, érzelmeit, örömét s elsírni fájdalmait; szeretni, megőrizni e nyelvet, mint a nemzet legféltőbb kincsét, legszelebb palládiumát, mely nélkül megszűnnék az nemzet lenni, s csak történelmi emlékké változnék; ápolni, fejleszteni, tökéletesíteni; hogy azt, a paloták fényes urai éppen úgy, mint a pór-kunyhók lakói büszkén vallják magukénak, s még az idegen is kedvet kapjon hozzá: *ez a hazaszeretet, ez a magyar hazaszeretet*.

És gr. Mikó Imre magyar volt; gr. Mikó Imre éppen így és eként szereté hazáját. Egész élete s több mint félszázados nyilvános pályája tesz tanubizonyságot az ő hazaszeretéről. Nem tartozott ő azon beteges képzelgésű és világfájdalmas polgárok sorába, kik — saját hazájuk boldogítására sem tévén semmit — az egész világ boldogításán ábrándoznak. Ő magyarnak született, s — bár nemes szive szeretettel és becsüléssel viseltetett más népek és nemzetek iránt is — megmaradt magyarnak. Érezte, hogy az emberi szív igen kicsiny az egész világ befogadására; hogy az em-

beri korlátolt erő elégtelen az egész világ boldogítására, s azért csak hazája maradt működésének s nemzete kiváló szeretetének tárgya. Mint politikus és író egyiránt hazáját szolgálta. A parlamentben, a miniszteri bársonyszéken éppen úgy mint magános szobájában és író-asztala mellett egy gondolat foglalkoztatá lelkét: tenni, áldozni a hazáért. És a gondolat nála tetté vált, mert gr. Mikó Imre nem a szó, a tett embere volt. Első mindenütt, hol tenni, áldozni és munkálkodni kellett, és nem hiányzott sehol, hol csak hazájának szolgálhatott. És amit tett: nem hirért dicsőségért, hanem kötelességérzetből tette, érezvén, hogy mindenét amivel csak bír: fényes állását, előkelő társadalmi helyzetét és dus vagyonát hazájának köszönheti, s így mindenével hazájának tartozik.

Lángoló hazaszeretetének azonban az elnyomatás keserű napjaiban és után adta legfényesebb tanubizonyosságát. Emlékeztek-e? . . . Oh hogy ne emlékeznének a leveretés gyászos napjaira, midőn a zsarnok önkény: fegyvert és törvénykönyvet kitépvén e nemzet kezéből, az erőszak lett ur e hazában, mely nem kimélt semmit, nem kedvezett senkinek! Midőn idegeneké lett vala e hon, s a magyar hontalanná saját hazájában! Midőn a hazaszeretet bűnnek, s az árulással egy jelentésének tartatott! Midőn e legázolt, e vérbefulasztott nemzetnek önvédelmi harcában elhullott fiait megsiratni, s azok sirját megkoszoruzni szabad nem vala! Midőn de el, el e sötét képekkel! A nemzet jobbjai üldözött vadként kibujdostak e hazából; vagy magányba vonulva: titokban sirták el fájdalmaik könnyeit a letiprott hon fölött . . .

Magányba vonult gr. Mikó Imre is, de nyugodni nem tudott. Egy gondolat sarkalta szüntelen: e sok vért vesztett nemzetet kábultságából fölébresztteni, önbizalmát vissza adni s a megbénult tagokat működésbe indítani. A politika mezeje zárva lévén: irodalmi és társadalmi uton igyekezett célját elérni.

És ime így raká le lelkének örökbecsü kincseit, a haza oltárára, irodalmi műveiben. Így segíté virágzásra — nagy áldozattal — az erdélyi muzeumot, annak ajándékozván Kolozsvártt lévő angol kertjét palotájával együtt. Így állandósítá a kolozsvári színházat, s hozá létre a gazdasági intézetet; s ezeken kívül hány hazai vállalat nem hirdeti gr. Mikó Imrének tetteiben, áldozatokban nyilvánuló hazaszere- tetét. Valóban méltán nevezé őt a költő: *Erdély Széchenyi- jének!*

És ő nincs többé! *Elesett ami fejünknek koronája.* A hazáját szerető magyar hazafi ott alszik már a rideg hantok alatt.

El, el azért te hideg keblü fia e hazának, kinek elfásult szived hazád szeretetére fölmelegedni, szükmarkod érette áldozatra megnyilni nem tud, el a gr. Mikó Imre sir- jához, talán e hideg sir fel fogja melegíteni még ennél is hi- degebb kebledet hazád szeretetére!

De a koronának, melynek elcstét gyászoljuk, volt még egy más ékessége is, s ez:

II. *A vallásos érzelem, egyházas buzgóság.* Honsze- relem, vallásos érzelem, egyházas buzgóság bár különböző nevezetü, de ugyanazon töröl fakadt virágok, mindeniknek gyökere a sziv.

Az ember ugyanis kettős természetü lény lévén, mint ilyen nem csak a földnek, hanem lelke magasabb törvényei- nél fogva, a mennynek is polgára. Ennélfogva kétféle von- zalmat érez keblében; az egyiket földi hazája iránt, melytől földi boldogságát; a másikat égi hazája iránt, melytől lelki üdvét várja. Amaz neveztetik honszerelemnek, emez vallásos érzelemnek. Mindkét érzelem a nemes sziv nemes szülötte s így testvér érzelmek lévén: világos, hogy a vallásos érze- lem a honszerelemnek; vagy más szóval: a vallásosság a hazafiságnak nem hátrányára, hanem éppen előnyére szolgál.

Sőt többet mondok: miután a vallásosság magában foglalja mindazt, ami emberre tartozik, s egyesíti egymagában mind azon parancsokat s kötetelmeket, melyek a hazafiságnak is törvényei, kötetelmei, minden habozás nélkül kimondhatjuk, hogy: a vallásosság a hazafiságnak nélkülözhetlen föltétele, s a polgári társadalom fennállhatásának legbiztosabb alapja.

Állításom igazolására, elégségesnek tartom egyszerűen a keresztyén vallás legfőbb tanaira hivatkozai. „*Szeressed a te uradat, Istenedet; szeressed felebarátodat, mint önnön magadat; tiszteld a törvényt, s engedelmeskedjél a felsőbb hatalmasságoknak; légy tökéletes, igazságos, önmehtagadó, erényes*“ nemde nem ezekben vannak-e egybefoglalva a keresztyén vallás legfőbb törvényei, s a keresztyénnek legfontosabb kötetelmei? s ezek nem törvényei és kötetelmei-e egyszerűen a hazafiságnak is? Isteni félelem, felebaráti szeretet, törvény-tisztelet, engedelmesség, önmehtagadás, józanfelvilágosultság és erkölcsiség nélkül lehet-e valaki jó polgára a hazának? És virágzó boldog hazáról lehet-e még csak álmodni is ott, hol a haza népét vallástalan és erkölcstelen tagok alkotják?

Vallás az állam legerősebb oszlopa. Vallásosság nélkül nincs erkölcsiség, erkölcsiség nélkül nincs élete, virágzása, fönn maradása sem hazának, sem semminemü polgári társadalomnak. Emelkedjünk fel csak, amennyire lehet, emlékünkel az elmúlt idők történeteink: találunk-e csak egyetlen népet, nemzetet, országot, birodalmat, mely virágzott, annyi-val inkább fennállott volna tagjainak erkölcsisége nélkül? Avagy inkább nem azt tapasztaljuk-e, hogy azoknak: emelkedése vagy hanyatlása, élete vagy elbukása azon mértékben következett be, amint tagjait: több vagy kevesebb erkölcsi érzés, erkölcsi érdem sugározta körül? Nincs máskép. „*Minden ország támasza, talpköve a tiszta erkölcs, mely ha megvesz, Róma ledül s rabigába görbed*“ mondja a költő, s a költőnek igaza van.

Lankadjon hát vagy aludjék ki valamely egyes, vagy egy egész nemzet szívében a vallás világa, ki hal ott az erkölcsiség is, s örültkint fog az saját veszte örvényébe rohanni! Több példát hozhatnék föl a történelemből állításom igazolására, de legyen elég, csak azon nemzet gyász napjait említnem föl a mult század utolsó tizedéből, mely kitépve kebléből az évezredek által megszentelt vallásos érzelmeket, leszakítá oltáráról Istenét, s helyébe bálványul az észet ültető. Mily keservesen kelle meglakolnia botorságáért! Az új bálvány vért szomjazott. A guillotínok mozgásba jöttek, s Páris utcáin s frankhon csaknem minden városaiban patakként omlott a köny és a vér. Egy vézsikoltás töltötte be az egész országot, egyik szélétől a másikig, míg végre a nemzet kijózanult örültségéből, vissza állítá Istenét, irtozatos sorsával bizonyítván be: hogy vallásosság nélkül ország és birodalom fenn nem állhat.

S vajjon a mi korunk okult, tanult-e az adott elszomorító példán?! Nem halad-e ez is egy veszélyes meredélyen? Nem rohan-e ez is az egy igaz Isten mellőzésével egy általa fölállított kielégithetlen bálvány után, melynek neve: anyagiség? És e bálvány nem kíván-e, nem követel-e szintén áldozatokat, feláldozását mindennek ami szent: hazszeretetnek, testvérszeretetnek, becsületnek erkölcsiségnek? És nincsenek-e sokan: százak, ezrek, kik a legnagyobb könnyelműséggel viszik meg e nagy áldozatot annak oltárára? Mert avagy nem ezen bálvány-imádás elszomorító és kétségbeejtő eredményeikép tekinthetők-e azon bűnök számtalan fajai, melyek az erkölcstelenség pongyola köntösében fölemelt fölvel járnak utcáinkon: elkezdve a testvérgyülettől egész a hazaárulásig; a hivatalvadászattól egész az önkénykedésig; az alattomosságtól egész a becsület orzásig; a kapzsiságtól egész a közvagyon megrablásáig; az átkos pártviszálytól egész a közhaza romlásáig? S nem rágódnak,

nem pusztitanak-e ezek mint megannyi őrlő-férgesek: hazánk, nemzetünk, anyaszentegyházunk életfáján, kidöntéssel fenyegetvén azt? . . .

Mily jól esik látnunk, hogy ez anyag-imádás, a kor e vészes áramlatával szemben találkozik itt és ott egy-egy vallásos érzelemtől áthatott kebel; egy-egy az emberiség sorsát szívéen hordozó nemes lélek, ki kiválva a sokaság közül: a magasztosnak, az eszményinek a megvalósítása, s a vallásos és erkölcsi élet meggyökereztetése által gátat vetni törekszik e mindent elsepréssel fenyegető áradatnak! Mily jól esik látnunk: miként hozza meg gazdag anyagi áldozatait a vallás és egyház, s így közvetve a haza óltárára, hogy népe előtt több következő boldog századok kapuit fölnyithassa!

A történelem azon fényes alakjait látjuk megelevenedni ezekben, kik Isten ügyében tett szolgálatuk, a vallás és egyház óltárára hozott áldozatok által hazájuk, nemzetük, sőt az egyetemes emberiség ügyét is előbbre vivén: érdemesíték magukat az utókor hálájára, s arra, hogy neveik letörülhetlen betűkkel jegyeztessenek föl a történelem lapjaira.

A történelem ezen fényes alakjai közé tartozik már gr. Mikó Imre, a vallásos érzelemben oly gazdag kedélyű férfi is. A vallásosság nála nem külszin, hanem nemes szívének éltető eleme volt. Ő érezte, hogy a vallás egyedüli alapja, forrása: minden szépnek, jónak, nemesnek; érezte, mert tapasztalta, hogy a vallás egyetlen biztos menedéke: a csapásoktól sujtott, s az élet hullámzó tengerén hányatott halandónak. Érezte, hogy a vallásosság fénysugár, mely megvilágosítja az utat, melyen egyeseknek és népeknek járniok kell, hogy a végcél: a tökélyt és boldogságot megközelíthessék; hogy az isteni félelem hatalom, mely erőt kölcsönöz, hogy ahoz mennél közelebb juthassanak. És ime, ezen mély, ezen egész lényét áthatott vallásos érzelemből kimagyaráz-

ható: azon lankadást nem ismerő buzgóság, melyet egyháza körül tanusított, s az áldozatoknak egész hosszu sora, melyet egyházának hozott.

Hitelveinél fogva protestáns, szorosbb értelemben véve az evangélium szerint reformált egyháztagja lévén: a legmelegebb ragaszkodással viseltetett az iránt. Nemcsak azért, mert vallásos meggyőződésének leghivobb kifejzését annak tanáiban találta föl; nem csak azért, mert az türelmet hirdet s a lelkiismeret-szabadságot proklámálja; hanem mert: hazája szabadságának — a történelem által is igazolt — legerősebb támaszát, bevehetlen sziklavárát tanulta abban ismerni; mert meg volt győződve az iránt, hogy minden fillér, melyet egyháza oltárára tesz le: a haza virágzását is előmozdítandja; minden darab kő, melylyel egyháza bástyáit erősíti, egyszersmind a hazának is védelméül szolgáland. S éppen ezen vallásos és hazafias meggyőződésben raká le — különbféle czélokra — 100 ezer forintot meghaladott gazdag áldozatát egyháza oltárára.

Csak a főbket emlitem meg. *Hatezer* forintot adott az erdélyi református egyházkerület házi pénztára számára; *négyszer* forintot a Kolozsvártt felállítandó theologiai fakultás számára; és *hatvanezer* forintot a sepsi-szt-györgyi református tanoda számára. Mily nagyszerű, korunkban mily szokatlan, mily tiszteletre gerjesztő áldozat ez! . . .

Hahj! könnyü volt Mikó grófnak áldozni, mert volt miből — mondja tán — e kornak szükkeblü és szükmarku gyermeke? Igen is könnyü volt, mert nála nem hiányzott az, mi a nagy sokaságnál hiányozni szokott: az áldozatkészség; volt miből, mert szívének kincstára mindig tele volt: hazája és egyháza iránt lángoló s áldozatra kész szeretettel. Oh birna csak mindenki az övéhez hasonló hazaszeretettel, vallásos és egyházas buzgósággal; hozná meg csak mindenki — tehetségéhez mérten — áldozatát az egyház és haza oltárára: akkor virágzóvá lenne Krisztus földi országa az egyház, s felfogna virulni e szükséggel küzdő haza! S ugyan honnan és miből került ki gr. Mikó Imrének ezen nagyszerű áldozata?! Onnan és abból, mit mások elpazarolni szoktak: a hazától hű szolgálatai fejében nyert és meg-

takarította fizetéséből. Ime a valódi protestáns hazafi! Ingyen szolgálta a hazát; vissza adta a hazának azt, amit a hazától nyert.

Mint főgondnoka egyházkerületünknek, nem kevesebb szolgálatot tett annak ügyeinek bölcs és tapintatos vezetésével, mint nagyszabású áldozataival. Mindig és mindenekben a helyzet magaslatán, s a pártok fölött állván: soha sem téveszté el szemei elől a közczélt, az egyház közjává. Ő nem volt sem Pálé sem Kéfásé, ő az egyházé volt, a melynek javát ernyedetlen buzgalommal és kitartással munkálta. És ime, ezen bölcs és tapintatos eljárásának s felismert nemes buzgalmának tulajdonítható azon osztatlan tisztelet és bizalom, melylyel minden oldalról találkozott.

Köztanácskozásoknál: higgadt, megfontoló, mély belátású, türelmes, mindeneket kihallgató, de a maga eszén járó elnök volt. Mintha most is látnám: mily nyugodt türelemmel nézi, a köztanácskozások rendén fölmerülni szokott eltérő nézetek és vélemények harczát! Mintha most is hallanám szelid szavának hangját, melylyel a szenvedélyek viharától néha felkorbácsolt kebel hullámain, mint hajdan Jézus a viharzó tengert lecsilapította! És ő nincs többé! *Elesett ami fejünknek koronája.* A bölcs és tapintatos vezér íthagyott bennünket, s mi most aggódva kérdezzük: vajjon támad-e férfiú Izraelben, aki az ő helyét kipótolja?!

S szóljak-e nemes szivéről s ember-szeretetéről? Főlemlítem-e számos jó tetteit, miket a nemes gróf többnyire titokban — nem tudatva balkezevel, mit cselekszik jobb kezével — vitt végbe? Megbántanám az ő emlékét, ha szólnék Oh szóljanak hát helyettem: a szerencsétlenek, s azon számos papi és tanári özvegyek és árvák, kiknek a nemes gróf titokban és senkitől sem láttatva törülte le könyeiket!

Én hallgatok. Lelkemet most egy gondolat és egy ohajtás köti le: vajha örökösei lehetnének az ő nemes erényeinek! Vajha hasonlók lehetnének hozzá: hazaszeretemben, vallásos és egyházas buzgóságban, emberszeretemben, áldozatkézségben, hogy így virulna fel bennünk és általunk

Árpád dicső hona, s lenne virágzó és boldog sokat hányatott nemzete!

Én hallgatok. Szemeim most a kolozsvári családi sirboltot keresik fel. A mit ott látok . . . egy élettelen hulla, mi lever, elbúsít, megszorít. De a hang, mit a sirboltból feljöni hallok . . . oh az vigasztaló! „Akit te keresel nincsen itt! Gróf Mikó Imre él, a gróf Mikó név nem halt ki!“ ezt kiáltja a hang. És én . . . én utána kiáltom a hangnak: „gróf Mikó Imre él, a gróf Mikó név nem halt ki! . . .“

Oda nézzetek! . . . Amott keleten, a magyarföld legszélső határán; ott, hol az Olt folyója hömpölygeti habjait, mint a nemzet szellemi hadseregének elő-örse, egy tanintézet áll, s rajta ez irat olvasható: *Székely-Mikó-tanoda*. Ime, ez a gróf Mikó Imre szellemgyermeke; ez a gróf Mikó név örököse!

E tanintézet a sepsi-szent-györgyi református tanoda, melyet a nemes gróf szülőföldre iránti lángoló szeretetből, nagy áldozattal, gyerekekből férfiúvá nevelt föl a nemzet számára s melyet szülőföldre, a nagy alapító iránti hálából, hogy a gróf Mikó név fennmaradjon, még annak életében: *Székely-Mikó-tanodának* keresztelt el.

Ime a márványnál, ércnél ragyogóbb és maradóbb emlékoszlop. Emlékoszlopa a hazaszeretetnek s a hazafui hálának. Mig magyar él, e tanintézet élni s mig e tanintézet élni, addig a gróf Mikó név ragyogni fog! Oh ragyogj, virulj hát *Székely-Mikó-tanoda!* . . .

Ragyogj, virulj századokon keresztül! . . . Légy terjesztője: az igaz világosságnak; légy őre a tiszta erkölcsiségnek, s nevelj azon férfiúhoz — kinek nevét viseled — hasonló fiakat a hazának és egyháznak! . . .

Te pedig rohanó idő, megállj romboló hatalmaddal! kiméld, oh kiméld meg ama tanintézetet, hogy valameddig az Olt hullámaival partjait csapkodja, mindig ragyogjan az dicső fényben, s legyen fenntartója a *gróf Mikó névnek*, s hirdetője, hogy: „*Él magyar, áll Buda még.*“ Ámen.

